

Umetnost 20. stoletja

Arhitektura – Prelomnica je v 1. sv. Vojni. Med vojnama je veliko premikov: po novem prevlada funkcionalizem, zavrača pa se ornament. Na začetku se še uporabljajo kubosi in stolpički. S časom postane pusta. Ta smer je funkcionalizem.

Funkcionalizem je smer, ki prevladuje v medvojnem času. Uporabljajo se novi materiali: železo, beton (velika revolucija), jeklo, steklo in umetne snovi. To je omogočilo gradnjo marsičesa, kar prej ni bilo.

Najpomembnejši center je šola za arhitekturo in oblikovanje Bauhause. Načela so ustvariti prostore prilagojene socialnim razmeram, potrebam človeka (npr. če gre za bolnišnico je prilagojena uporabnikom, prej je večina reprezentacije). Javnih stavb je vedno več – bolnišnice, šole, železnice, centri... Nastajajo v skladu z industrijo in razvojem mest. Ni več toliko estetike.

Zagovarjajo jasne kubične oblike, konstruktivizem, internacionalnost (združuje jih ideja, miselnost), skeletna gradnja (kot že v gotiki, le da so drugi materiali – nosilci so jekleni, prevladujejo steklene površine).

Walter Gropius - glavni profesor na Bauhausu, največ zaslug ima. Spremeni se pristop počevanja. Ideja je doseči lahkotnost in funkcionalnost.

Le Corbusier – drugi najpomembnejši v funkcionalizmu

- Hiša v Marseillesu – steklene površine (izjemen vpliv na slovence, Ravnikar se uči od njega). Zgrajeno po 2. sv. Vojni (46 – 52). Govori se o sestavljivi gradnji – iz že vnaprej pripravljenih enot (kot lego kocke). Poudarjena funkcionalnost. Novo, da ima vsaka družina zasebnost (toaleta). Stavba stoji na stebrih – razrahljanost.
- Villa Savoy – tudi na stebrih. Velike površine pravokotnih oblik, veliko zastekljenega, polžaste stopnice.
- Kapela v Ronchampu – dokazuje, da lahko ohranja duhovne vrednote poleg funkcionalnosti. Fascinira ga gotika – svetloba je najpomembnejši učinek (usmerjeni žarki). Začetnik sodobnega urbanizma, elemente uvede v širše pojmovanje prostora. Pisal je tudi teoretična dela. Danes je urbanizem največje vprašanje. Interdiscipliniranost – povezovanje z drugimi disciplinami, mešanje.

Mies van der Rohe – začetnik nebotičnikov. Deluje predvsem v Ameriki, je pa Nemec. Izhaja, tako kot večina, iz Bauhause. Njegovo načelo je: manj je več

Frank Lloyd Wright – svojo arhitekturo komponira v naravo.

- Hiša na slapom – sestavlja kubuse, upošteva pa naravo (človek v sožitju z naravo) Deluje pred 2. svetovno vojno. Organska arhitektura.
- Robie house

Postmodernizem

Destrukcionalizem – celoto razdelimo na manjše dele in se jih sestavi na novo, po svoje.

Postmodernizem se začne v arhitekturi. 1972 in dalje. Ko začnejo kritizirati množično gradnjo – češ naj bi kvaliteta bivanja padla s funkcionalizmom. Seveda se preveč izrodi.

Začnejo uporabljati ornamente, elemente iz prejšnjih slogov. To pri ljudeh doživi pozitiven odziv. Začetnik je **Charles Jencks** – napiše članek, kjer kritizira. Začetnik destruktionalizma pa je **Frank Owen Gehry**. Pride do nasprotij Bauhause; zakrivanje značaja prostorov. Ob vstopu mora vsak posameznik ugotoviti, za kaj gre. Gehry je znan po muzejskih zgradbah.

Frank Owen Gehry

- Guggenheim v Bilbau – gibanje dinamika

Liebeskindov muzej židov v Berlinu – sama arhitektura priča o vsebini, nima samo vlogo lupine

Georges Pompidour

- Kulturni center v Parizu – inštalacija zunaj (kot gotika obrnejo notranjost navzven)

Arhitektura 20. stol v Sloveniji

1895 potres. Sledi natečaj za rešitev, zmaga Max Fabiani (vzor –Dunaj – ceste v krogih), tudi realizacija.

Max Fabiani - Bil je arhitekt, urbanist in tudi profesor na Dunaju.

- Štanjel - viseči vrtovi na gradu (Štanjel njegovo rojstno mesto)
- Bambergova hiša ob Miklošičevi cesti

Ivan Vernik – Plečnikov nasprotni pol. Neevropske umetnosti so mu nesimpatične. Oba se odzivata v propagiranju slovenstva.

- Romarska cerkev na Brezju
- Škofijska kapela – pomoč žene Helene
- Združena gospodarska banka
- Dvorana Tabor
- Cerkev sv. Petra (pri kliničnem centru) – mozaiki
- Letno kopališče v Kranju – danes v razsulu

Jožef Plečnik - doštudiral na dunaju pri Wagnerju, tam tudi delal. Dolgo je deloval tudi v Pragi. Prijatelj predsednika Masaryka (dal mu je urediti Hračane – parlament in grad). Značilni elementi so piramide, razmerja – inovativen. Bil je tudi urbanist (Ljubljana). Delal je z betonom, oblikoval ga je tako, da ni izgledalo ceneno. Njegovi učenci nimajo toliko uspeha.

- Zachetova hiša – v centru Dunaja
- Cerkev Srca Jezusovega – Praga
- Vzajemna zavarovalnica – simbolizira zrno na zrno pogača, kamen na kamen palača
- NUK - med 2. svetovno vojno se je vanj zaletelo letalo
- Cerkev sv. Michaela na Barju – cerkev v 1. nadstropju, v pritličju stanovanja župnikov. Cela je lesena
- Trnovski most – edini z drevesi
- Žale - klasicizem pride do izraza (propileje na akropoli)
- Tržnica – grški forum, Berninijeve kolonade
- Križanke
- Cerkev v Bogojini (Prekmurje) – razširi romansko cerkev
- Cerkev sv. Frančiška Asiškega – asfaltna tla, antični vhod

Vladimir Šubic

- Nebotični (1933) – takrat najvišja stavba v sr. Evropi. Naredil tudi kip. Funkcionalizem. Železo in beton

Edo Mihevc – učenec Plečnika

- Kozolec – vzor Le Corbusier - funkcionalnost

Modernizem od 60. 19. stol do 70. 20 stol. Umetniška avtonomija – umetnik črpa iz svojega

znanja in idej, da v galerijo kjer se oceni in nato tržno prodajo. Modernizem –pomeni novo (veliko starega želijo porušiti – težnja po novosti). Fascinira jih tehnološki razvoj – umetnost temu sledi. Čas umetnostnih avantgard – zgodnji modernizem, začetek je impresionizem. Vsakih 10 let se pojavi nov –izem. Umetnost iz preteklosti se jim zdi izmaličena. Likovne novosti: likovni elementi so pomembnejši od vsebinskih. Odrečejo se perspektivi (pomen barve in forme). Neposredno doživljanje predmetov upodobitve. Likovne konstrukcije.

Problem imajo s komunikacijo z gledalcem. Abstrakcij laiki ne razumejo. Politične razmere: 1.sv vojna (mnogi se zatečejo v Švico, drugi kažejo izkušnje v umetnosti, futuristi izražajo nacizem in fašizem). Nove moderne tehnologije – mediji (um . se pojavljajo v medijih, reklamah). Dadaizem izpostavlja dematerializacijo um. predmeta – umetnik ne naredi več um. dela, pač pa samo poda novo idejo (pisoar)

V 70ih se pojavi postmodernizem – ki nasprotuje modernizmu. Zavestno vzpodbujajo komunikacijo z gledalci (Andy Warhol: Miki Miška). Tako v teoriji, kot v umetnosti je dovoljeno vse – svoboda (lahko se uporabi iz zgodovine, lahko se kopira...). Novo se pojavi tudi bodyart, video, instalacije. Ni več klasičnih delitev arh. Slik. Kip. To je delo ki išče. Obdobje, ki ne ve natančno kaj hoče.

Fauvizem v franciji l 1905 do 1920. V impulzih postimpresionizma (van Gogh, Gauguin).

Henri Matisse – proti urejenosti, um. temelji na instinktu, čiste in intenzivne barve, ploskovitost, ni telesnosti. To gledalcem omogoči doživljanje, osvobodijo se pravil, predmeta ni treba slikati, kot je, pač kot doživljamo predmet

- Madame Matisse – zelena črta na sredini obraza. Zelena, kot hladna barva je porušila vsa pravila. Posplošči njen obraz. V ozadju si privošči ploskve, nedoločene barve (tope/hladne).
- Ples – rdeči liki, na zelenomodrem ozadju
- Rdeča soba
- Rdeči atelje

Ekspresionizem v Nemčiji, 1/3 20.stoletja (tudi v Sloveniji). Je nasprotje impresiji. Od narave se človek obrne vase. Prelomni dogodek je 1905 (v Parizu jesenski salon – srečanje umetnikov) v Dresdenu pa ustanovijo Die Brücke. Značilnosti: upor (radikalen) proti vojni, estetiki, pravilom. Prikaz groze. Vračajo se tudi k izvoru slikarstva, preproste tehnike (lesorez), izražajo negativna čustva... !912 se izoblikuje še ena skupina die blaue Reiter v Munchnu (Kandinski začetnik abstraktne umetnosti)

Edvard Munch – predhodnik ekspresionizma, Norvežan

- Krik – v več različicah (olje, lesorez)

Kubizem Prva kubistična slika 1907 Avignonske gospodične (Picasso). Pred tem je imel obdobje modre in rožnate. Značilnosti: konstruiranje njihovih elementov, realnost razstavijo na delčke in nato sestavijo. Pojavi se druga vrsta perspektive – več perspektivističnih točk. To je najbolj radikalen premik v umetnosti. Kubizem delimo na analitični in sintetični (le-tega razvijeta Braque in Picasso – kolaž).

Pablo Picasso – vzor mu je Cezanne, afriške maske

- Avignonske gospodične – za to sliko je bilo 450 osnutkov
- Naslonjalo stola – kolaž
- Guernica – slika, ki je nastala kot opozorilo, na vojno v času španske državljanske vojne (vidimo lahko pieto, kip svobode, rokoborca z zlomljenimi mečem – odpor, minotaver – grožnja). Slika je črnobela, kar povzroča nelagodn občutek.

Georges Braque - težko se ga loči od Picassa

- Mož s kitaro

Priljubljena tema v kubizmu je tihožitje, violine, kitare, portreti (obdelani na drugačen način)

Futurizem Avtorji so precej ekstremni. Slavijo brzino, predvsem v Italiji, 1909. uživajo v dinamiki, hitrosti. Upodobitev gibanja je najpomembnejša, kasneje vplivajo na um. filma, delajo na krono fotografije (časovno obstoječe).

Umberto Boccioni

- Dinamizem človeškega telesa
- Razvoj figure v prostoru – kip – predvsem raziskuje človeško telo, vtis gibanja, dinamike

Dadaizem je obdobje v Švici (med vojno tam veliko umetnikov). Dada – otroški izraz – vračajo se v otroštvo, iščejo pa v človeku. Zelo so kritični do vojne (bila naj bi posledica meščanstva), zavračajo družbo, estetiziranje. Uvedejo anti-umetnost – vzburjajo šok, škandal.

Marcel Duchamp – ponuja ideje, prvi začne z razstavljanjem ready made (že narejen predmet, ki ga samo prestaviš v galerijo, vzporedno še poezija in slikarstvo – besede delujejo kot slike)

- Fontana- to je najden pisoar
- LHOOQ – Mona Lisa, izniči, zaničuje, posmehuje. Doda ji brke in bradico

Nadrealizem izhaja iz dadaizma. Ima velik pomen za kasnejšo um. Presega meje našega dožemanja (tudi im. surrealizem). Vpliv Sigmunda Freuda – podzavest, sanje, norost – to jih zanima. Tudi v filmu se uveljavijo (Luis Bunuel – Andaluzijski pes).

Rene Magrite

- Evklidovi sprehodi – vmes naslikano platno
- Cece n'est pas une pipe (to ni pipa)

Salvador Dali – velik vpliv, bujna domišljija, sanjski svet, spotegnjene figure

- Vztrajnost spomina – očitajo mu, da ni naredil nobenih novosti, edini uvede svoj fantazijski svet.
- Uganka poželenja – moja mama, moja mama

Magijski realizem (podzvrst nadrealizma)

Marc Chagall – Belorus

- Jaz in vas - vsa, zaročenka, on (slike izžarevajo ljubezen)

Metafizično slikarstvo (nadrealizem v Italiji)

Giorgio de Chirico – stvari, ki so neoprijemljive, abstraktne. Slika mesta, krajine

- Moteča muza

Akademski slikar ni v nobeni smeri.

Henri Rousseau – je neumestljiv. Ima pa velik vpliv na ostale umetnike.

- Sen – džungla, tigri, akti, rastlinje; odklop misli

Abstraktna umetnost

Likovna govorica je pomembnejša od tistega, kar je upodobljeno. Abstraktno slik. – nefiguralno. Pojavlja se v islamski umetnosti. Pri nas je to neka vrsta modernizma, 20.st. (kot konstruktivizem, abstraktni ekspresionizem). Vsem tem umetnikom je izredno pomembna duhovna stran (pomen in

zrelost),

Imamo lik, ki ga abstrikeramo v likovno govorico. Barvna kompozicija (hipostazija) je izredno pomembna. Abstrakcijo delimo na brezpredmetno in geometrično. Kandinski skuša vnesti v sliko samo likovno govorico, brez simbolike. Tako kot je glasba brez besedila. Načela glasbe slika v abstraktni sliki. Sledimo lahko psihičnemu procesu umetnika ob slikanju.

Vasilij Kandinski - on je brezpredmetna smer

- S črnim lokom – uporablja glasbene motive

Piet Mondria – geometrična smer. Abstraktna um. zahteva zrelost, duhovno prepričanje, veliko izobrazbo. On pravi, da so vijuge preveč čustvene. Uporablja samo osnovne barve (bela in črna). Zagovarja osvoboditev slikarstva.

- Kompozicija: red, blue, yellow
- Brodwayski boogie – woogie - ulice

Kazimir Malevich – njegove slike so ikone z globokim pomenom. Izhaja iz kubizma, razvije pa svojo smer supermatizem. Barve so zopet osnovne. Naredi prvi monohrom – enobarvno sliko.

- Supermatistična slika – križ

Slikarstvo po 2. svetovni vojni

New York je center umetnosti. Amerika želi svojo um. pokazati celemu svetu. Ugodni pogoji – sem zbežali pred fašizmom in nacizmom.

Jackson Pollock – predstavnik abstraktnega ekspresionizma v 50ih. Nadaljuje po Kandinskem, barvna kompozicija, duhovno. Razvije postopek dripping/action dripping (akcijsko slikarstvo) Preide v ogromen format (platno položijo na tla). Nanos barve je debel. Občutke je prenesel na platno brez razmišljanja.

- Jesenski ritem, slika 30

Abstraktnemu slikarstvu sledi še minimalizem – agresivna umetnost. Samo kiparstvo. Minimalizem ni bil sprejet med ljudmi, kritikom pa je všeč.

Vzporedno z minimalizmom se razvije POP-ART (ideologija – komunikacija z ljudmi, um. je del vsakega življenja posameznika). Glavni predstavnik je

Andy Warhol (belorus)

- Campbells soup
- Marilyn Monroe – ni njegovo delo, tiskano v tiskarni, mamin podpis

Moderno kiparstvo, začetek 20. stoletja

Iščejo izive v novih materialih. Zanima jih volumen, masa, ploščina. Imajo težnjo po abstrakciji in stilizaciji. Pomembno je vprašanje polne in prazne oblike (npr. luknja v liku) in pa pomen gravitacije (obesijo 3D elemente – **mobili**, ki se premikajo). Kiparstvo naj bi bila 3D risba v prostoru – novo poimenovanje kiparstva. Začetnik je

Constantin Brancusi

- Ptica v prostoru (fenix) – izjemno estetsko, abstraktna oblika
- Poljub – kot kiklati, shematiziranje človeka

Jean Hans Arg – dadaist

- Gozd

Henri Moore – rad upodablja ženske figure. Sterilizacija. Večina človeško telo (polno/prazno). Ima velik vpliv na kasnejše umetnine.

- Ležeča figura